

Karolina Szymaniak¹

Problem uzależnień adolescentów od substancji psychoaktywnych w percepcji młodzieży licealnej

Wstęp

Tematem ponadczasowym, ważnym i nie bez znaczenia dla wizerunku współczesnego społeczeństwa i świata jest kształtowanie się przyszłego pokolenia, mianowicie ludzi młodych, którzy w obecnej dobie spotykają się z szeregiem zagrożeń i wyzwań cywilizacyjnych. Okres adolescencji nie jest łatwym czasem. To czas ogromnych zmian w sferze biologicznej, społecznej i psychicznej². Sfera społeczna odgrywa szczególnie znaczącą rolę. Młoda osoba wchodzi w nowe grupy społeczne, które dają poczucie przynależności, umożliwiają eksperymentowanie, dostarczają nowych doznań. Doświadczenia zdobyte w grupie rówieśniczej mają ogromne znaczenie dla dalszego funkcjonowania i pełnienia dalszych ról w życiu dorosłym. Adolescent aby zyskać aprobatę i akceptację musi dostosować się do grupy, nawet, gdy powoduje to podjęcie zachowań ryzykownych. Środowisko rówieśnicze może mieć wpływ zarówno konstruktywny jak i destruktywny. Grupy destruktywne zachęcają do spożywania środków odurzających, działań dewiacyjnych i konfliktów z prawem³.

¹ Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: karolina.szymaniak@poczta.onet.pl, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8030-0550>.

² K. Zajączkowski, *Nikotyna, alkohol, narkotyki. Profilaktyka uzależnień. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2001, s. 8.

³ Ibidem, s. 12–13.

Mimo większej wiedzy i lepszej dostępności do informacji o szkodliwości i zagrożeniach, jakie niosą za sobą substancje psychoaktywne, niestety już od wczesnych lat dorastania młodzież sięga po używki, które spożywane cyklicznie prowadzą do uzależniania i negatywnych konsekwencji. W świetle ogromnego problemu społecznego, jakim jest nadużywanie alkoholu, narkotyków, nikotyny i leków wśród młodzieży zdecydowałam się zająć tym zagadnieniem i zbadać opinię adolescentów na temat niebezpieczeństwa uzależnień od substancji psychoaktywnych młodzieży.

1. Podstawy metodologiczne badań własnych

Obszarem badawczym jest zjawisko uzależnień od środków psychoaktywnych wśród adolescentów. Przedmiotem badań jest próba poznania opinii młodzieży licealnej na temat profilaktyki i prewencji wobec uczniów zagrożonych uzależnieniem od substancji psychoaktywnych.

Celem teoretyczno-poznawczym jest poznanie opinii młodzieży na temat powodów i okoliczności, w jakich zażywają substancje psychoaktywne. Celem badań jest również poznanie, jak prowadzona jest profilaktyka i prewencja. Kluczowym aspektem jest środowisko rodzinne, mianowicie, czy rodzina jako najważniejsze środowisko życia dla młodego człowieka, stanowi miejsce wsparcia, zaufania i ochrony w trudnych sytuacjach życiowych. Celem teoretyczno-poznawczym jest poznanie faktu, czy adolescenti mają wystarczającą wiedzę na temat substancji psychoaktywnych oraz szkodliwości wynikającej z ich zażywania.

Celem praktycznym jest zastosowanie zdobytej podczas badań wiedzy do oddziaływań profilaktycznych i prewencyjnych wobec młodych ludzi uzależnionych od alkoholu, narkotyków, nikotyny, czy leków. Spodziewam się również, że przeprowadzone badania będą potrzebne w działaniach pomocowych wobec młodych osób, które niekoniecznie muszą wybierać drogę używek i uzależnień od substancji psychoaktywnych.

Na potrzeby badań skonstruowanym przeze mnie narzędziem jest kwestionariusz ankiety. Zawiera on szereg uporządkowanych pytań, które mają być pomocne w rozwiązaniu problemu badawczego. Kwestionariusz ankiety zawiera pytania zamknięte z możliwością jednej odpowiedzi, jak też w niektórych pytaniach istnieje możliwość udzielenia

własnej odpowiedzi. Kwestionariusz skierowany jest do uczniów szkoły średniej – licealnej. Ankiety są anonimowe i służą wyłącznie celom naukowym. Badani uczniowie odpowiadają na pytania zgodnie ze swoją wiedzą i odczuciami.

2. Specyfika badanej grupy

Badaną grupą byli uczniowie klasy maturalnej. W badaniu udział wzięło 31 uczniów klas trzecich. Mężczyźni stanowili 14 osób, czyli 44% badanych, zaś kobiety 18 osób, co stanowiło 56%. Wszyscy badani uczniowie byli pełnoletni (18–19 lat).

W badaniach ankietowych zostało zawarte pytanie o status materialny rodziny badanych uczniów. Pozwala on określić czy nastolatek ma zapewnione podstawowe potrzeby materialne oraz czy dostrzega jakieś braki. Ocena statusu materialnego została określona w pięciu kategoriach, mianowicie: bardzo dobrze, raczej dobrze, przeciętnie, raczej źle oraz bardzo źle.

Niecała połowa, czyli 14 osób określiło swój status materialny jako bardzo dobry. Z czego wynika, że badana młodzież pochodzi z dość zamożnych rodzin a badani uczniowie nie dostrzegają braków w posiadaniu dóbr materialnych. Dokładnie taka sama ilość czternastu uczniów określiła swój status materialny jako raczej dobry, co również pokazuje, że podstawowe potrzeby w kwestii materialnej są zaspokojone. Tylko 3 osoby biorące udział w ankiecie określiły swój status jako przeciętny. Nikt z badanych nie zaznaczył odpowiedzi określając status materialny swojej rodziny jako raczej zły lub bardzo zły.

Kolejną istotną rzeczą było określenie struktury rodziny badanych adolescentów. Rodzina dla młodego człowieka jest bez wątpienia środowiskiem pierwszym i najważniejszym. To w obecności rodziców młody człowiek stawia pierwsze kroki, uczy się pierwszych **słów, rozwija się i doskonali. Środowisko rodzinne to również wszelkie wzorce, normy i postawy, które posiada każda komórka społeczna.** Dlatego tak ważna jest jej struktura, przekazywane wartości i przynależność do niej. Poczucie akceptacji, bycia kochanym i szanowanym oraz zaspokojenie wszystkich potrzeb poprzez integralny rozwój i wychowanie dziecka to doskonały grunt w wejście do dorosłego życia.

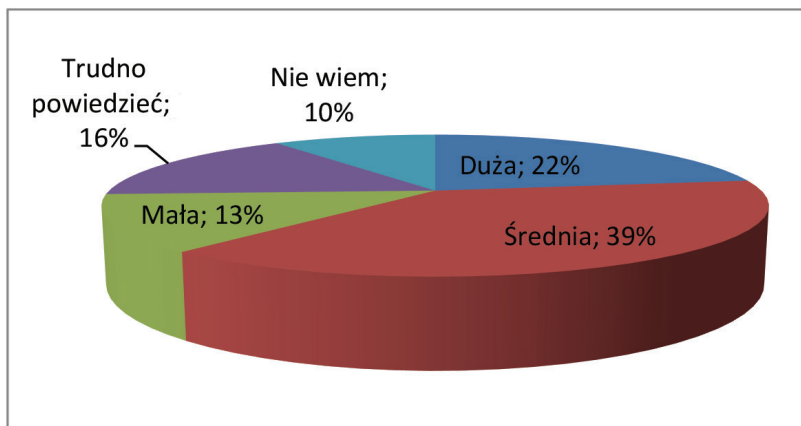
Aby określić strukturę rodziny badanych uczniów użyłam trzech stwierdzeń: rodzina pełna, niepełna oraz rodzina zrekonstruowana. Większość badanych nastolatków, bo aż 27 osób, wychowuje się w rodzinie pełnej posiadającej oboje rodziców. Zaledwie trzy osoby zaznaczyły odpowiedź struktury rodziny niepełnej (brak jednego rodzica). Tylko jedna osoba zaznaczyła odpowiedź rodziny zrekonstruowanej, czyli takiej rodziny, która powstała z ponownego zawarcia związku małżeńskiego lub konkubinatu.

3. Analiza wyników badań własnych

3.1. Ocena zażywania substancji psychoaktywnych przez badanych uczniów

Głównym celem tego zagadnienia było poznanie opinii uczniów na temat spożywania substancji psychoaktywnych.

Wykres nr 1. Skala zażywania substancji psychoaktywnych według badanych

Źródło: Badania własne.

Spośród 31 przebadanych uczniów znaczna większość wykazuje, że skala zażywania substancji psychoaktywnych w ich otoczeniu jest wysoka. Tylko nieliczni z badanej grupy deklarują niską tendencję zażywania substancji. Odpowiedzi adolescentów ukazują, że ponad połowa bada-

nych ma styczność z substancjami psychoaktywnymi, a w ich otoczeniu są one obecne.

Wyniki wskazują, że znaczna większość grupy rówieśniczej badanych osób spożywa regularnie alkohol. Zaistniały wynik pokazuje, że jeśli młody człowiek spożywa alkohol regularnie to można przypuszczać uzależnienie od danej substancji. Uzyskane odpowiedzi nie prognozują korzystnie. Jeśli w środowisku rówieśniczym badanych osób większość spożywa regularnie alkohol, młody człowiek aby dostosować się do grupy może również sięgnąć po używkę. Poczucie wyobcowania, alienacji czy niedostosowania do otoczenia niekiedy jest trudne do zaakceptowania w wieku dorastania. Akceptacja i przynależność do grupy jest dla młodej osoby niezwykle ważne. Dlatego częstym i powszechnym zjawiskiem jest niekorzystny wpływ, jaki wywiera środowisko rówieśnicze na młodą osobę.

Na pytanie: „Jaki procent twoich znajomych spożywa regularnie narkotyki?”, badana młodzież wykazuje, że zjawisko narkomanii wśród grup rówieśniczych jest niewielkie. Nie oznacza to jednak, że jest ono całkowicie nieobecne, ponieważ poszczególne odpowiedzi świadczą o jednostkach narkotyzujących się regularnie. Zjawisko narkomani wśród badanej młodzieży jest niskie, choć niestety obecne. W przeciwieństwie do znacznie częściej spożywanego regularnie alkoholu przez młodzież, problem narkotyzowania się adolescentów nie jest duży. Należy jednak zwrócić uwagę, że działanie narkotyków i wyrządzone przez nie zmiany w organizmie są poważniejsze w skutkach niż spożywanie alkoholu. Mimo to obie z tych substancji dewastują organizm i mają negatywne działanie, zwłaszcza, gdy spożywane są regularnie.

Odpowiedzi badanych na temat codziennego palenia tytoniu świadczą o tym, że jest on obecny i powszechny w ich życiu. Mimo szkodliwych substancji zawartych w dymie papierosowym m.in. takich, jak amoniak, arsen, fenole, metan i wiele innych młodzież decyduje się na regularne palenie papierosów. Choroby cywilizacyjne spowodowane uzależnieniem od nikotyny m.in. choroby układu krążenia, oddechowego, pokarmowego czy nerwowego jak również szereg nowotworów niestety nie powodują strachu i odstawienia substancji przez adolescentów⁴.

⁴ Cz. Cekiera, *Tytoń*, Lublin 2005, s. 68.

Znaczna większość badanych osób wykazuje, że problem uzależnień od leków nie jest powszechny. Lekomania wśród młodzieży nie należy do niepokojących zjawisk. Tylko pojedyncze osoby twierdzą, że w ich otoczeniu są osoby spożywające regularnie tą substancję. Uzyskane odpowiedzi respondentów nie dają powodów do niepokoju w zakresie lekomanii wśród adolescentów.

Na pytanie „Jak badani oceniają zjawisko uzależnienia od środków psychoaktywnych?“, zdecydowana większość uważa, że jest to poważny problem społeczny. Nieliczne osoby udzieliły odpowiedzi, że jest to indywidualny problem człowieka. Część respondentów nie była w stanie określić problemu uzależnienia. Młodzież wykazuje, iż ma świadomość, że uzależnienie od substancji psychoaktywnych to problem całego społeczeństwa. Alkoholizm i narkomania ciągnie za sobą wiele negatywnych skutków, takich jak rozpad rodziny, zachowania dewiacyjne, zaburzenia w funkcjonowaniu i postrzeganiu świata oraz szereg innych negatywnych doświadczeń. Zjawiska takie, jak wielopokoleniowy problem alkoholowy, środowisko rówieśnicze, w którym wszyscy odurzają się narkotykami czy też dziecko które widzi, że jego mama i tata palą papierosy niewątpliwie prowadzi do naśladownictwa i powielania zachowań otoczenia.

Na pytanie „Czy Twoim zdaniem można się uzależnić od narkotyków i innych używek?“, respondenci odpowiadają twierdząco. Badana grupa nie ma wątpliwości, że narkotyki i inne substancje psychoaktywne prowadzą do uzależnienia.

3.2. Wiedza na temat substancji psychoaktywnych oraz skutków ich zażywania

Badani uczniowie na pytanie „Czy są Ci znane skutki zażywania substancji psychoaktywnych“ w znacznej większości twierdzą, że posiadają wiedzę na ten temat. Uzyskane odpowiedzi świadczą, że uczniowie są świadomi skutków, jakie wynikają z zażywania substancji psychoaktywnych. Ankietowani określając stan swojej wiedzy na temat uzależnienia od substancji psychoaktywnej w znacznej większości wykazują, że jest on bardzo dobry i dobry. Według opinii badanej młodzieży większość twierdzi, że posiada wiedzę dotyczącą uzależnień od środków psychoaktywnych.

Według respondentów głównym źródłem wiedzy o substancjach psychoaktywnych jest Internet. Wszystko co w nim zawarte ma dobre i złe strony. Wizerunek i postrzeganie danej substancji zależy od tego czy młodzież opiera swą wiedzę na naukowych artykułach popartych badaniami czy na pseudoekspertach, którzy tylko napędzają do zażywania substancji. Wszystkim znane są lecznicze i antydepresyjne właściwości marihuany. To czy dla młodej osoby stanie się ona lekiem, czy sposobem na codzienność w dużej mierze zależy od tego, jakie źródło informacji wybierze w sieci oraz od tego, co postuluje grono rówieśnicze. Pozostałe źródła wiedzy adolescentów to środowisko rówieśnicze, media, rodzina i szkoła. Są to jednak nieliczne odpowiedzi

3.3. Powody i okoliczności, w których młodzież najczęściej sięga po alkohol

W analizie wyników badań własnych zwrócono też uwagę na powody i uwarunkowania sięgania przez młodzież po alkohol. Ankietowani odpowiadali, dlaczego po raz pierwszy młodzież sięga po daną substancję psychoaktywną. Analizując spożywanie alkoholu większość sięga po niego z nudów, jak również aby zaimponować rówieśnikom. Nieliczni respondenci jako powody zaznaczyli problemy osobiste, sytuacje stresowe lub panującą modę.

Z powyższych wyników można stwierdzić, że młodzież najczęściej sięga po alkohol z powodu braku zajęcia. Można powiedzieć, że osoby które mają niewiele czasu dla siebie w wyniku zajęć dodatkowych, treningów czy pływania nie mają takiej okazji do alkoholizowania się. Aprobata rówieśników i przynależność do grupy to również ważny czynnik, przez który adolescent sięgnie po alkohol. Nie bez znaczenia są też sytuacje stresowe i problemy osobiste młodych ludzi. Sięgając po używkę młody człowiek może poczuć chwilową ulgę i zapomnieć o problemach.

Obserwując zjawisko palenia tytoniu problem jest bardzo podobny. Zdaniem badanych największy odsetek pali papierosy aby zaimponować grupie rówieśniczej. Palenie tytoniu z nudów, problemów osobistych, sytuacji stresowych oraz poprzez wpływ mediów to nieliczne, choć zaznaczane odpowiedzi wśród adolescentów. Podobnie jak w powyższej analizie to brak zajęcia, obowiązków i dużo wolnego czasu powoduje, że

młodzież sięga po nikotynę. Niestety jednak główną przyczyną palenia papierosów jest środowisko rówieśnicze. Zaimponowanie koledze lub koleżance przeważa nad rozsądkiem i zagrożeniem, jakie niesie za sobą szkodliwy dym papierosowy.

Analizując spożywanie narkotyków zdecydowanie największa ilość badanych osób jako powód deklaruje, że dzieje się to, aby zaimponować rówieśnikom. Młodzież sięga po narkotyki także z powodów osobistych. Nieliczne odpowiedzi wskazują na modę oraz brak zajęcia. Narkotyki, które znacznie bardziej zaburzają pracę mózgu i funkcjonowanie całego organizmu są spożywane przez większość, aby zaimponować grupie rówieśniczej. Niepokojący wynik pokazuje, jak ogromną rolę odgrywa dla młodego człowieka kolega, koleżanka i środowisko, w którym się znajduje.

Badana grupa odpowiadając na pytanie: „W jakich sytuacjach młodzież najczęściej sięga po substancje psychoaktywne?” zdecydowanie wybierała odpowiedź, że są to spotkania ze znajomymi oraz imprezy i dyskoteki. Znaczna część badanych odpowiedziała również, że sytuacje problemowe i stresowe są czynnikiem do przyjęcia substancji. Nieliczni uczniowie uważają, że palą papierosy i spożywają narkotyki w chwilach bezradności lub bez okazji. Tylko pojedyncze osoby zaznaczyły, iż palą papierosy przy każdej okazji bądź w szkole.

Młode osoby sięgają po uzależniające substancje z pewnością nie sami. Przebywanie na imprezie w gronie przyjaciół i znajomych, gdzie większość zażywa odurzające substancje skłania do pójścia za większością. Wypracowanie postawy asertywności i bycia innym niż rówieśnicy nie jest łatwe, ponieważ wielokrotnie powoduje odrzucenie czy wyśmiewanie.

3.4. Zajęcia profilaktyczne prowadzone w szkole

Bardzo istotnym zagadnieniem jest profilaktyka realizowana w szkole, dotycząca uzależnień od środków psychoaktywnych, szkodliwości danych substancji, skutków, jakie wywołuje dla poszczególnej jednostki oraz całego społeczeństwa.

Na pytanie: „Jakie inicjatywy widziałbyś jako potrzebne celem ograniczenia zjawiska uzależnienia w środowisku Twoich kolegów w szkole?”,

ankietowani wyrażali swoją opinię do każdego ze stwierdzeń. Jako najbardziej trafne zdaniem adolescentów okazuje się uczenie asertywności (umiejętność mówienia „nie”). Młodym osobom, które potrzebują wsparcia i akceptacji ciężko jest odmówić, wykazując przy tym zdecydowanie i odwagę. Wiele osób doświadcza wtedy alienacji ze strony rówieśników.

Dla zdecydowanej większości badanych skuteczne jest większe wsparcie ze strony rodziny. Codzienne obowiązki domowe rodziców, praca czy kariera uniemożliwiają wypracowanie odpowiednich relacji rodzicielskich, gdzie podstawą jest dialog, rozmowa, wsparcie i wypracowanie poczucia własnej wartości dziecka.

Równie wysoko pojawiała się odpowiedź „uczenie stylu życia bez alkoholu, narkotyków i używek”. Zajęcia dodatkowe, dostarczenie wiedzy na temat substancji psychoaktywnych oraz programy z profilaktyki i prewencji to również skuteczne inicjatywy w walce ze zjawiskiem uzależnienia.

Zdaniem ankietowanych do najbardziej nieskutecznych inicjatyw można zaliczyć przede wszystkim zgłoszenie takich przypadków na policję lub nauczycielom w szkole. Zakaz reklamy alkoholu i papierosów to również nienajlepsze wyjście aby zapobiegać temu zjawisku. Wielu uczniów odpowiedziało również, że zaostrzenie przepisów utrudniających odurzenie się i usuwanie ze szkoły osób pijących alkohol i zażywających substancje nie będzie dobrą i skuteczną alternatywą.

Badana młodzież odpowiadała na pytanie: „Czy w szkole prowadzone są zajęcia profilaktyczne?”. Zdania są nieco podzielone. Nieznaczna większość osób udzieliła odpowiedzi, że w szkole nie jest prowadzona profilaktyka z zakresu uzależnień od substancji psychoaktywnych. Niewiele mniej niż połowa badanych udzieliło odpowiedzi, że zajęcia profilaktyczne są prowadzone. Z analizy wynika, że większa część ankietowanych nie ma poczucia, że szkoła podejmuje działania w zakresie prewencji i profilaktyki uzależnień od substancji psychoaktywnych.

Zadaniem ankietowanych było wskazanie osoby, która prowadzi zajęcia profilaktyczne w szkole. Respondenci twierdzą, że jest to nauczyciel, wychowawca oraz pedagog szkolny lub osoby z zewnątrz. Reszta badanych wstrzymała się od głosu twierdząc, że profilaktyka w szkole nie jest prowadzona. Powyższe odpowiedzi wzbudzają niepokój. Przeciwi-

działanie uzależnieniom i wychowanie prozdrowotne adolescentów jest znaczące w dzisiejszej dobie. Młoda osoba znając destrukcyjne skutki zażywania substancji psychoaktywnych z pewnością częściej odmówi niż osoba mająca znikome pojęcie o substancji, która nie tylko może zniszczyć zdrowie, ale głównie zaburzyć funkcjonowanie i realne spojrzenie na rzeczywistość.

Uczniowie odpowiadając na pytanie czy w szkole jest prowadzona odpowiednia profilaktyka w zakresie zażywania substancji psychoaktywnych w znacznej większości odpowiedzieli, że nie.

3.5. Przydatność wiedzy zdobytej na zajęciach profilaktycznych

Badana młodzież w większości wykazuje, że zajęcia profilaktyczne są przydatne i potrzebne. Adolescent znając skutki, sposób działania i zagrożenia wynikające z danej substancji z pewnością weźmie je pod uwagę posiadając wiedzę i świadomość niż osoba, która nie ma realnego pojęcia o zagrożeniach wynikających z uzależnienia od substancji psychoaktywnej.

Badani uczniowie zostali zapytani: „Czy zajęcia profilaktyczne są potrzebne, aby uchronić przynajmniej część osób przed uzależnieniem?”. Większość respondentów uważa, że są one potrzebne.

W opinii ankietowanych dzięki realizacji zajęć profilaktycznych część osób może być uchroniona przed uzależnieniem. Dzięki profilaktyce realizowanej na różnych gruntach jest duża szansa, że młody człowiek dokona własnego wyboru.

3.6. Substancje psychoaktywne a problemy młodych ludzi

Pytaniem postawionym przed respondentami było „Czy rozmawiasz z rodzicami na temat szkodliwości substancji psychoaktywnych?”. Większość osób odpowiedziała twierdząco. Jednak niestety duża liczba respondentów twierdzi, że nie rozmawia z rodzicami o szkodliwości substancji psychoaktywnych. Rodzina jako miejsce bezpieczeństwa, stabilizacji i zaufania, powinna zapewnić młodej osobie wsparcie oraz możliwość dialogu na wszystkie tematy, zarówno ważne, jak i mniej istotne. Rodzice powinni nie tylko wymagać i stawiać poprzeczki, ale również demaskować

zagrożenia i uświadamiać swoje dziecko przed zagrożeniami cywilizacyjnymi. W momencie, gdy w domu rodzinnym nie ma dialogu, wzajemnego zainteresowania i zaufania, dziecko z pewnością nie pozyska rady czy wsparcia od najbliższego środowiska, jakim jest rodzina.

Badani uczniowie w sytuacji uzależnienia od substancji psychoaktywnej zwróciliby się o pomoc najczęściej do kolegi lub koleżanki. Wsparcie ze strony matki to również często zaznaczana odpowiedź przez nastolatków. Zaledwie pojedyncze osoby zaznaczyły odpowiedzi takie, jak: psycholog, pedagog czy ojciec. Analizując odpowiedzi nasuwa się wniosek, że to grupa rówieśnicza jest największym wsparciem i ostoją dla adolescenta. Rodzice mimo poświęcenia i trudu wychowawczego nie są osobami, do których młodzież zwróci się zmagając się z problemem uzależnienia.

Więź dziecka z rodzicami powinna być szczególna. Każde dziecko pragnie, aby rodzice byli z niego dumni, oczekuje od nich wsparcia, pomocy, bezpieczeństwa, spokoju i szczęścia. Zwłaszcza od matki dziecko potrzebuje przejawów doceniania i uznania. Bez budowania tych podstaw od najmłodszych lat młody człowiek nie ma pewności, że jest potrzebnym, kochanym i dobrym⁵.

Młode osoby zdaniem badanych, gdy znajdują się w sytuacji problemowej i trudnej, najczęściej spotykają się z rówieśnikami. Nastolatkowie wykazują również, że w sytuacji problemowej sięgają po alkohol, narkotyki czy inne substancje.

Zakończenie

Zjawisko spożywania substancji psychoaktywnych wśród młodzieży licealnej jest poważnym problemem społecznym dotyczącym rodzin, szkół, instytucji i każdego z nas. Widziane w mediach kontrowersyjne tragedie, wypadki i rozboje niejednokrotnie spowodowane są zażyciem substancji zmieniającej postrzeganie otoczenia i samego siebie. Uwarunkowania uzależnień od alkoholu czy narkotyków mają różnorodne podłoże. Nieprawidłowe funkcjonowanie środowiska rodzinnego, niewłaściwy wpływ rówieśników, stres, depresja, czynniki osobowościowe i gene-

⁵ M. Ziemska, *Rodzina a dziecko*, Warszawa 1979, s. 139.

tyczne sprawiają, że młodzież sięga po substancję destrukcyjną⁶. W głowach rodziców, pedagogów, psychologów, specjalistów i naukowców rodzi się pytanie, jak zapobiec szerzącemu się zjawisku uzależnień wśród adolescentów. Warto w tym miejscu zacząć od początku, mianowicie od momentu przyjścia dziecka na świat i środowiska rodzinnego, które ma niebagatelne znaczenie. Wychowanie integralne, w którym z relacji rodzinnych rodzi się wzajemna miłość, zaufanie, akceptacja, uwaga, troska to cnoty, które stanowią ochronę od współczesnych zagrożeń cywilizacyjnych w obliczu dokonującej się transformacji modelu rodziny⁷. Pytanie jednak czy w obecnych czasach są zaspokajane wszystkie potrzeby dziecka, a zadania rodziców są w pełni realizowane.

Przepracowane badania ukazują, że badani uczniowie mają świadomość tego, że uzależnienie od substancji psychoaktywnych jest poważnym problemem społecznym. Znaczna większość wie, że regularne spożywanie alkoholu, narkotyków i innych substancji prowadzi do uzależnienia. Niestety skala zażywania środków psychoaktywnych przez młodzież jest wysoka i z całą pewnością niepokojąca. Z odpowiedzi respondentów można stwierdzić, że młode osoby potrzebują ogromnego wsparcia i uwagi ze strony rodziny. Właściwe relacje między członkami wspólnoty rodzinnej, dialog, poświęcony wzajemnie czas, zaufanie to czynniki, które kształtują prawidłowe funkcjonowanie rodziny. Rodzina pełna, zapewniająca bezpieczeństwo, szacunek, wsparcie i pomoc, w której jest czas na wspólny posiłek i dzielenie się z wszystkimi troskami, niepowodzeniami i sukcesami to z pewnością skuteczną tarczą ochronną dla młodego człowieka, który musi stawić czoła dzisiejszym wpływom, modom i trendom⁸. Nie bez znaczenia jest również środowisko instytucjonalne. Badani zauważają potrzebę realizacji przez szkołę programów profilaktycznych i prewencji uzależnień od alkoholu, narkotyków i nikotyny. Jako instytucja realizująca proces wychowania i kształ-

⁶ Cz. Cekiera, *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1999, s. 18–19.

⁷ D. Opozda, M.L. Opiela, D. Bis, E. Świdrak (red.), *Rodzina miejscem integralnego rozwoju i wychowania*, Lublin 2015, s. 9–10.

⁸ W. Buczek, *Budowanie więzi osobowych w rodzinie w miłości i odpowiedzialności. Wychowanie do dialogu jako pomoc w funkcjonowaniu rodziny*, [w:] K. Gašior, T. Sakowicz (red.), *Sprawiedliwość i miłość w rodzinie zagubiona i odnaleziona*, t. II, Kielce 2015, s. 40.

cenia powinna położyć większy nacisk na zapobieganie uzależnieniom wśród młodzieży.

Reasumując wszystkie czynniki mające na celu zapobieganie wciąż szerzącego się zjawiska, jakim jest uzależnienie adolescentów od substancji toksycznych można stwierdzić, że rodzina odgrywa kluczową rolę ochronną. Wzorce i normy wypracowane w niej umożliwiają bycie asertywnym i stanowczym w racjonalnym odmówieniu grupie rówieśniczej. Szkoła, postawa nauczyciela, sposób zaangażowania w bycie oddanym pedagogiem, który podejmuje akcje, happeningi, programy profilaktyczne, meetingi edukacyjne w celu przeciwdziałania narkomanii i innym uzależnieniom to również krok do sukcesu o lepszą młodzież. Angażowanie adolescentów w różne przedsięwzięcia, konkursy, zajęcia dodatkowe, dbałość o rozwijanie pasji i zainteresowań sprawi, że konstruktywnie spędzony czas nie pozwoli na myślenie o używkach. Młody człowiek wspierany przez rodzinę, szkołę, mający świadomość o swojej wartości, niezbywalnej godności, akceptujący siebie i szanujący drugiego nie wkroczy na drogę uzależnienia, która jest drogą upadku, braku równowagi i utratą okresu młodości, która dana jest do przeżycia człowiekowi zaledwie jedyny raz.

Bibliografia

- Buczek W., *Budowanie więzi osobowych w rodzinie w miłości i odpowiedzialności. Wychowanie do dialogu jako pomoc w funkcjonowaniu rodziny*, [w:] K Gąsior, T. Sakowicz (red.), *Sprawiedliwość i miłość w rodzinie zagubiona i odnaleziona*, t. II, Kielce 2015.
- Cekiera Cz., *Tytoń*, Lublin 2005.
- Cekiera Cz., *Psychoprofilaktyka uzależnień oraz terapia i resocjalizacja osób uzależnionych*, Lublin 1999.
- Opozda D., Opiela M.L., Bis D., Świdrak E. (red.), *Rodzina miejscem integralnego rozwoju i wychowania*, Lublin 2015.
- Zajączkowski K., *Nikotyna, alkohol, narkotyki. Profilaktyka uzależnień. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2001.
- Ziemska M., *Rodzina a dziecko*, Warszawa 1979.

Streszczenie

Substancje psychoaktywne zmieniające świadomość towarzyszą człowiekowi od niepamiętnych czasów. Powodują one utratę kontroli, zaburzenia percepcji, zmianę postrzegania świata oraz upadek własnego człowieczeństwa. Niebezpieczeństwo uzależnienia dotyka coraz częściej ludzi młodych. Transformacja modelu rodziny, laicyzacja, depresje, stres oraz upadek wartości powodują, że zjawisko przybiera na sile. Potencjał, jaki drzemie w młodym pokoleniu wygasa z każdą medialną informacją o gangach narkotykowych i rozbojach po alkoholu. Kluczowe zdaje się obudzenie świadomości w młodym pokoleniu, tak aby asertywnie i z pełną świadomością potrafili odmawiać. Treści przedstawione w artykule ukazują analizę odpowiedzi adolescentów na temat spożywania substancji psychoaktywnych przez młodzież. Wnioski wynikające z artykułu wskazują na potrzebę działań profilaktycznych ze strony szkoły a przede wszystkim środowiska rodzinnego. Kluczowa jest również umiejętność pracy nad własnymi słabościami oraz znalezienie konstruktywnej alternatywy na spędzanie wolnego czasu.

Słowa kluczowe: uzależnienie, substancje psychoaktywne, młodzież, rodzina

Summary

Psychoactive substances that change consciousness have been accompanying man since time immemorial. They cause loss of control, disturbance of perception, change in perception of the world and the fall of one's own humanity. The danger of addiction increasingly affects young people. Transformation of the family model, secularization, depression, stress and decline in value cause the phenomenon is gaining momentum. The potential that lies in the younger generation expires with every media information on drug gangs and alcohol robberies. The awakening of consciousness in the young generation seems crucial, so that they can refuse assertively and with full awareness. The content presented in the article shows an analysis of adolescents' responses to the consumption of psychoactive substances by adolescents. The conclusions resulting from the article indicate the need for preventive measures on the part of the school and, above all, the family environment. The ability to work on one's own weaknesses and finding a constructive alternative for spending free time are also key

Key words: addiction, psychoactive substances, youth, family